

Sorbonnekyrkan.

Ur Jean Marot, *L'Architecture française*.

Bibliothèque nationale de France.

Cotton Des Houssayes; traduit de latin en français par un bibliophile, och publicerades en första gång i *Bulletin du Bibliophile, Petite Revue d'ancien Livres*, 1839 (No. II, 3e serie). Senare, 1857, publicerades talet också i *Bulletin du Bouquiniste* 1857 (17e numero, 1er Septembre). Det är från den sistnämnda publicerade texten som översättningen skett.

Cotton des Houssayes föddes nära Rouen den 17 november 1727 och dog i Paris den 20 augusti 1783. Han hade ägnat större delen av sin livsgärning åt undervisning i Rouen. 1776 kom han emellertid till Paris och blev utnämnd till bibliotekarie vid Sorbonne 1780. Han innehade befattningen till sin död.

Cotton des Houssayes har inte lämnat mycket skrifter efter sig. Mestadels rör det sig om hyllningskrifter över framlidna personer. Duplessis beskriver i sin korta inledning till översättningen Cotton des Houssayes, 'som tillhörande ett släkte, som idag är utdött av blygsamma och idoga lärda som odlade kunskapen för sin egen skull och som fann mycket större behag i att smycka och stärka sin insikt i studerkammarens tystnad än tillfredsställelse i att låta alla få insikt i minsta lilla arbete eller i de obetydligaste upptäckter'.

Det finns heller inte mycket om Cotton des Houssayes, men i *Revue des bibliothèques* 1910 (nr 4–6, avril–juin) finns artikeln 'J.-B. Cotton des Houssayes: Bibliothécaire en Sorbonne' av Jean Bonnerot. Författaren Bonnerot har tagit fram och redogör för det sparsamma som finns rörande hans biografi, vari också den personteckning av Cotton des Houssayes som Duplessis gjort får sin förklaring.

BERTIL JANSSON

Jean-Baptiste Cotton des Houssayes

Bibliotekarie – vad var och vad är det? Det finns många tolkningar och svar. Det finns viktiga dokument ur historien som belyser en uppfattning vid en särskild tidpunkt. Det ger oss möjligheter att jämföra och dra slutsatser om det finns allmängiltiga uppfattningar och värderingar och hur dagens värderingar skiljer sig eller överensstämmer med tidigare.

Ett sådant dokument är från 1780 och har överskriften *Oratio habita in comitiis generalibus societatis sorbonicae die 23 decembris 1780 à D D. Joan. Bapt. Cotton des Houssayes doct. Th. Pariensi, soc sorbonico, bibliothecae, sorb. Praefecto, sct. Parisiis, proelio Philippi Dionysii Pierres regis typographi ordinarii, 1781*.

Det är ett tal som teologie doktorn Jean-Baptiste Cotton des Houssayes höll den 23 december 1780 inför Sorbonneuniversitetets generalförsamling vid sin installation som bibliotekarie vid Sorbonne. Där beskriver han hur han ser på sina uppgifter som bibliotekarie och redogör för vilka kvalifikationer och egenskaper bibliotekarien enligt hans mening bör ha.

Talet hölls på latin, men översattes till franska av P.A. Grattet-Duplessis, *Discours sur les qualités et les devoirs du bibliothécaire, prononcé dans l'assemblée générale de Sorbonne, le 23 décembre 1780 par J.-B.*

Om bibliotekariens egenskaper och åligganden

Tal hållet vid Sorbonne den 23 december 1780

Att få ett offentligt bevis på uppskattning av en samling så berömda personer vars egna förtjänster överträffar allt beröm, har alltid tyckts mig vara den främsta och mest ärofyllda utmärkelsen. Och när jag erfor att ert val fallit på mig att bli bibliotekarie vid ert bibliotek, så har jag haft, det måste jag erkänna, lite svårt att värja mig från en lätt känsla av förmåtenhet; men åter i mig själv fick mig att förstå att i denna omständighet, är det som ni hade berömt och belönat mig för, inte de uteblivna framgångarna för mina arbeten, men de obetydliga ansträngningar som ni har värdigats uppskatta.

När jag tänker på de egenskaper som er bibliotekarie skall besitta, framträder dessa för mig i så stor mängd och med en karaktär av sådan fullkomlighet, att oförmögen att ens räkna upp dem, vågar jag än mindre hoppas på att återge en trovärdig bild av dem; ty man kan inte förneka mina herrar, att Sorbonne, med all rätt berömt i hela Europa, bättre uttryckt berömt i hela världen för både djupet och omfånget av sin lärdom, skall, som hon hittills alltid har gjort, förelägga den vetenskapliga världen, i bibliotekariens person, en av dessa privilegierade män, kapabel att vid tillfälle visa sig kunnig i samma omfattning inom såväl den profana som den sakrala vetenskapen, men också hemmastadd i forskning på högsta nivå såväl som i framställningen av lättare och mindre vetenskaplig litteratur. Er bibliotekarie, mina herrar, är på sätt och vis er officiella representant; det är till honom som er samlade ära är överlämnad; det är honom anförtrött, som ett åliggande, den viktiga uppgiften att vidmak-

hålla, till och med utöka, så mycket som hans krafter tillåter, och alldenstund detta är möjligt, att utöka, säger jag, er enastående berömmelse, alla de gånger som någon främling, vilken är berömd av födsel eller känd på grund av vetenskaplig skicklighet, berömd i alla händelser i denna dubbla bemärkelse, kommer till Sorbonne på besök, för att av nyfikenhet eller av vetenskapligt intresse, eller rent av med en avundsjuk blick, se de dyrbara teologiska och litterära skatterna i ert bibliotek, för att därur hämta något att öka sina egna rikedomar med. Sålunda och framför allt bör er bibliotekarie vara vetenskapsman och teolog; men, till denna egenskap, som jag skulle vilja kalla grundläggande, måste fogas en vid litterär bildning, en exakt och precis kunskap om alla konstarter och vetenskaper, en påfallande lätthet att uttrycka sig och slutligen en utmärkt artighet, som skänker honom besökarnas tillgivenhet i samma utsträckning som hans förtjänster försäkrar honom om deras aktning.

En bibliotekarie värdig denna titel måste, om det tillåts mig säga det, på förhand ha utforskat alla områden i litteraturens rike, för att kunna vara en trogen guide och vägledare för dem som vill genomkorsa det. Och fastän jag inte tänker att sätta framför alla andra den bibliografiska vetenskapen, som inte är annat än en exakt och på förnuftet grundad kunskap av den andliga produktionen, tillåter man mig i alla händelser att betrakta denna vetenskap som alla andras princip, som deras guide, som den som skall upplysa dem med sin läga, nästan på samma sätt som en förekommande och respektfull son går före sin

far och lyser upp vägen och sålunda gör hans promenad enklare och säkrare. Sålunda skall en bibliotekarie, vid vilket bibliotek det vara mån­de, inte vara främmande för någon del av vetenskapen; sakral och profan litteratur, sköna konster, exakta vetenskaper, allt är honom bekant. Ihärdig och outtröttlig arbetare, djupt tillgiven litteraturen och hans enda och säkra mål skall vara att tillförsäkra den framsteg. Så måste, särskilt en bibliotekarie vid ett bibliotek som ert, som inte, med rätta, är till för allmänheten, om han vill bidra till att låta det goda ryktet som den institution han representerar redan har, ytterligare växa, och om han också vill betyga sin tillgivenhet till vetenskapen, ta emot alla besökare, lärda eller vanliga nyfikna, med en tjänstvillighet så artig och så älskvärd att detta mottagande kan förefalla var och en vara en personlig heders­betygelse. Aldrig försöker han smyga undan allas blickar på något undangömt ställe; varken kyla, värme eller hans många uppgifter skall någonsin vara en bevekelsegrund för honom att draga sig undan det uppdrag som han åtagit sig, att, för alla lärde som besöker honom, vara en lika kun­nig som välvillig vägledare; han skall glömma sig själv och lämna allt som sysselsätter honom för att förekomma dem med en älskvärd artighet; han skall med glädje introducera dem i bibliote­ket; han visar runt i bibliotekets alla delar, alla av­delningar; och visar dem själv allt det som är vär­defullt och sällsynt: om en speciell bok förefaller honom vara av intresse för en av hans besökare, då griper han med entusiasm tillfället att ställa den till hans disposition; han skall dessutom ha den taktfulla uppmärksamheten att för honom presentera andra böcker med anknytning till samma ämne, för att på samma gång göra hans forskning enklare och mer fullständig.

Då han skall skiljas från besökaren, han just tagit emot, skall han inte underlåta att tacka honom för besöket, och försäkra honom om att biblioteket kände sig mycket hedrat av en persons närvaro vars arbete endast kan bidra till dess glans. Väktaren av en boksamling måste noga akta sig för det olyckliga handlingssättet, som gör honom till sagans drake, att vakta över skat­terna som tillfallit honom, och som får honom att undanhålla allmänhetens blickar från rikedomarna, som samlats bara för att ställas till dess förfogande. Vilken vore för övrigt tanken med

dessa dyrbara samlingar, hopkomna med så stor möda av lycka och av kunskap, om de inte vore ämnade, i enlighet med de generösa grundarnas avsikter, till fortskridandet, till glansen och till fullbordandet av vetenskaperna och litteraturen?

Men för att ett bibliotek helt och hållet skall nå målet för sin grundval, för att det verkliga skall bli använt och med ett nyttjande lika säkert som enkelt, måste det finnas, för administrationen av det, en bibliotekarie, vars omdömes rik­ tighet och inte minst hans livaktiga och säkra minne samtidigt klart utmärker sig. Man skulle gärna i honom vilja se, inte bara denna fåfänga och ofullständiga bibliografiska vetenskap, som bara håller sig till ytan, ännu mycket mindre dessa trångsynta företräden som hänför udda sinnen, eller dessa exklusiva favoriseringar som gränsar till maniskhet, utan, i stället en lärd och reflekterande bildning, som bara har vetenska­ pernas fortskridande för ögonen och som alltid vet att urskilja, med lika mycket lust som sträng­ het, de originella verken värdiga att föreslås som modell för de tvivelaktiga produktioner vars medelmåttighet förpassar dem till glömskan. Han skall emellertid inte ta in alla böcker i sin samling; ty han vill bara tillåta säkra och solida arbeten, böcker som har en väl bevisad använd­ ning, och hans förvärv, styrda av lagarna om en sund ekonomi, ökar värdet av dem på grund av förtjänsterna med en verklig och skicklig klassifi­ kation. Man kan faktiskt inte fästa nog med vikt vid fördelarna som är resultatet av en vetenskap­ lig och metodisk planering av ett biblioteks upp­ ställning. Vilken nytta skulle de rikaste skatterna tjäna, om det inte vore möjligt att använda dem? Varför denna kompletta arsenal av lärdom, om vapnen som finns i lager inte finns inom räckhåll för dem som vill använda dem? Och om det är så som man sagt, att böckerna är själens medicin, varför då alla dessa intellektuella farmakopéer, om läkemedlen som de innehåller inte hålls ord­ nade och är nogsamt etiketterade.

Sålunda mina herrar, beaktande alla de olika förtjänster som måste känneteckna en bibliote­ karie, är det då förvånande att den aktning som alltid tillmäts honom fortfarande tillmäts dem som förärats denna titel? Är det förvånande att i Rom få se, i ledningen av Vatikanens bibliotek, en lärd kardinal på samma gång gjord värdig av både avsevärd lärdom och alla sorters förtjänster?

Slutligen, är det förvånade att, i alla tider, även i våra dagar, flertalet av de lärde med uppgift att leda bibliotek har framträtt med särskild lyskraft i litteraturens rike? Och om jag genom exempel skulle ge trovärdighet åt mina ord, skulle jag här kunna nämna några av dem som företrätt mig i den yrkesbana som just öppnats för mig; jag nöjer mig med att omnämna den ärbare man som jag ersätter och vars avsked orsakad av sjukdom, bereder er så mycket saknad; men med fruktan att utsätta mig för förebråelsen att smicka, fastän min hyllning endast vore ett uttryck för sanningen, så förblir jag tyst. Jag ska inte mer försöka att för er räkna upp, som Naudé¹ förr har gjort, en detaljerad katalog över de bibliotekarier som blivit berömda; men tillåt mig åtminstone att påminna er om de namnkunniga kardinalerna Quirini² och Passionei³; om Naudé som förtjänar ett särskilt omnämnande; om Muratori⁴, detta beundransvärda under av lärdom, vars alster inom alla ämnen i sig själva utgör ett bibliotek; slutligen om namnet Franck⁵, vars *Catalogue de la bibliothèque de Buneau* alltid tyckts mig vara det främsta och det mest perfekta av alla arbeten som ägnats åt bibliografi.

Mina herrar, när både bibliotekariens många plikter och den vanligt förekommande uppfattningen behäftad med denna titel kommer i mina tankar, har jag måst förundras över, precis som jag fortfarande gör, att jag har varit föremål för ert val; min förvåning tilltar när jag tänker på att en enda omständighet har kunnat motivera det hedrande företräde som ni har tilldelat mig; jag vill påstå att den ihärdighet med vilken jag under en vår och en sommar besökt ert bibliotek för att där i tystnad försöka samla in dokument, nödvändiga för att kunna slutföra teologiska och litterära arbeten, som jag skulle tro nästan har nått sin fullkomning, om de har som resultat att få mig att framstå som något mindre ovärdig det anseende som ni tillerkänner mig.

Jag värderar, mina herrar, allt det i den stolta börda som ni lagt på mig som kan vara aktningvärt; men jag känner i samma stund hur mycket den övergår mina krafter, lika mycket av sin natur som av de plikter som omständigheterna tillför. Jag vågar hoppas att er välvilja ska stötta vid mina tillkortakommanden; jag har som stöd era råd, vilka för mig alltid blir en plikt att följa; era tankar; era händer till och med, vill jag gärna tro,

skulle hjälpa mig att disponera, att pryda, att underhålla och att utöka ert bibliotek; och det som ännu återstår att gå igenom i en levnadsbana som snabbt går mot sitt slut, är att jag är fast besluten att ur alla synpunkter visa mig värdig de hedersbetygelser som ni tilldelat mig och ett förtroende som jag hoppas att ni aldrig ska komma att ångra.

Sålunda, mina herrar, alla mina omsorger, alla mina ansträngningar och alla mina studier har som ett enda syfte, att för er betyga min djupa tacksamhet som er välvilja ingjuter i mig, det kommer jag aldrig att glömma.

NOTER

1. Gabriel Naudé (1600–1653) bibliotekarie och författare till *Advis pour dresser une bibliothèque* (1627.)

2. Angelo Maria Querini (1680–1759), kardinal och bibliotekarie (1730–1755), under påve Clemens XII Corsini och Benediktus XIV Lambertini. Jeanne Bignami Odier skriver i *La Bibliothèque vaticane de Sixte IV à Pie XI* om Querini (1973): 'Le cardinal avait la manie de publier immédiatement, en général à Brescia, tout ce qu'il écrivait', s. 174, not 50. Jämför med Cotton des Houssayes.

3. Dominique Passionei (1682–1761), kardinal och bibliotekarie (1755–1761) under påve Benediktus XIV Lambertini och Clemens XIII Rezzonico.

4. Louis-Antoine Muratori (1672–1750), polyhistor, bibliotekarie och arkivarie.

5. Franck (Jean Michel Franckius) (1717–1775), bibliotekarie.

ÖVERSÄTTNING BERTIL JANSSON